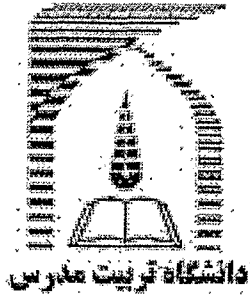

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَلَى ١٤١٧

١٢٥٤
٩١٢٣٦

دانشکده علوم انسانی

رساله دوره دکتری علوم قرآن و حدیث

بررسی تحلیلی موضع‌گیری قرآن کریم با جریانهای
غیر توحیدی عصر نزول

کتابخانه تخصصی قرآن و حدیث
موسسه تخصصی قرآن

۱۳۸۶ / ۱۷ / ۱۵

علی‌رضا حسنی

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر کاظم قاضی‌زاده

استادان مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد علی مهدوی‌راد

دکتر محمد علی لسانی فشارکی

اسفند ۱۳۸۶

۹۸۴۳۸

تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی رساله آقای علی رضا حسنی تحت عنوان:

«بررسی تحلیلی موضع گیری قرآن با جریانهای غیر توحیدی عصر نزول» را

از نظر فرم و محتوی بررسی نموده، پذیرش آن را برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد

می کنند.

اعضاء هیئت داوران:

نام و نام خانوادگی:

۱- استاد راهنما جناب آقای دکتر کاظم قاضی زاده

۲- استاد مشاور جناب آقای دکتر محمد علی لسانی فشارکی

۳- استاد مشاور جناب آقای دکتر محمد علی مهدوی راد

۴- استاد ناظر جناب آقای دکتر سید محمد باقر حجتی

۵- استاد ناظر جناب آقای دکتر یداله نصیریان

۶- استاد ناظر جناب آقای دکتر خلیل پروینی

۷- استاد ناظر سرکار خانم دکتر نهله غروی

۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی سرکار خانم دکتر نهله غروی دانشیار

امضاء:

رتبه علمی:

استادیار

استادیار

استادیار

استاد

استاد

استادیار

دانشیار

دانشیار

۹۸۴۳۸

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاستهای پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عنوان پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مصوب دانشگاه باشد.

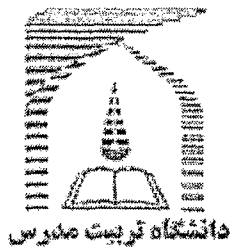
ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی می‌باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما نویسنده مسئول مقاله باشند. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود.

۱۳۸۴/۶/۲۰

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی- پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

ماده ۱- در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به دفتر نشر آثار علمی دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲- در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

" کتاب حاضر، حاصل رساله دکتری نگارنده در رشته علوم قرآن و حدیث است که در سال ۱۳۸۶ در دانشکده علوم انسانی تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر کاظم قاضی زاده و مشاوره آقایان دکتر محمد علی لسانی فشارکی و دکتر محمد علی مهدوی راد از آن دفاع شده است."

ماده ۳- به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به دفتر نشر آثار علمی دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴- در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵- دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند، به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶- این جانب علی‌رضا حسنی دانشجوی رشته علوم قرآن و حدیث مقطع دکتری، تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی: علی‌رضا حسنی

تقدیر و تشکر

اکنون که به فضل بی‌بدیل الهی با انجام این رساله موفق به اتمام دوره دکتری شده و در آغاز مرحله دیگری از زندگی علمی و عملی‌ام قرار گرفته‌ام، ضمن ساییدن جبهه شکر به درگاه خداوند منان، بر خود فرض می‌دانم از همه کسانی که مرا در انجام این مهم یاری رساندند، تشکر و قدردانی نمایم:

از استاد گرانقدر حضرت حجت الإسلام و المسلمین آقای دکتر کاظم قاضی‌زاده که راهنمایی این رساله را بر عهده داشتند و در طول دوره و به ویژه در انجام این تحقیق از راهنمایی‌های سودمند و راهگشای ایشان استفاده کرده‌ام.

از استاد با فضیلت آقای دکتر محمد علی لسانی فشارکی که مشاوره این رساله را متقبل شدند و در طول دوره و به ویژه در انجام این تحقیق از خلق حَسَن و حُسن خلق و نکته‌سنجی‌های ایشان بهره‌ها برده‌ام.

از استاد ارجمند حجت الإسلام و المسلمین آقای دکتر محمد علی مهدوی‌راد که مشاوره رساله را پذیرفته، در طول این مرحله از تحصیل و انجام این رساله از معلومات گسترده و دقت نظرهای ایشان متمتع شده‌ام.

از پدر و مادر پر تلاش، دلسوز و مهربانم که برای همیشه شرمنده و دست بوس آنها هستم؛ چه هر چه به آن رسیده‌ام در سایه زحمات و دعا‌های ایشان بوده است.

و در پایان از همسر و فرزندان عزیزم که در این ایام پر زحمت و پر کار صبوری کرده، یار و همراه من بوده‌اند.

خدایشان جزای خیر دهد.

تقدیم:

به روح ملکوتی حضرت روح الله، خمینی کبیر؛ بنیان‌گذار جمهوری اسلامی در ایران؛ او که روحی تازه در کالبد بشر خسته امروز دمید؛ و به فضل خدا انقلابش به انقلاب موعود منتظر متصل خواهد شد.

و به همه اسطوره‌هایی که در تحقق و تداوم این انقلاب نقش داشته و دارند. خصوصاً علمدار قافله عشق، مقام عظمای ولایت حضرت آیت الله خامنه‌ای.

و به روح بلند تمامی آزادگانی که در دیار غربت پس از تحمل سناها شکنجه و آزار و اذیت دشمنان بعثی غریبانه به دیدار معبود شتافتند. علی‌الخصوص روح بلند سید آزادگان ایران حضرت حجت الاسلام و المسلمین حاج اکبر ابوترابی.

چکیده

قرآن کریم در يك تقسیم کلی انسانها را به دو گروه مؤمن و کافر تقسیم نموده است: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ﴾ (تغابن/ ۲) و بر این اساس می‌توان گفت که در قرآن از همه افراد و گروههای غیر توحیدی به کفر و کافران یاد شده است؛ چنان که بررسی واژه کفر و مشتقات آن در قرآن به خوبی این مدعا را ثابت می‌کند. جریانهای غیر توحیدی در قرآن عبارتند از مشرکان، یهود، نصاری، مجوس، صابئان و دهریون.

جریانهای غیر توحیدی را با توجه به موضوع این تحقیق که بررسی تحلیلی موضع‌گیری قرآن در مقابل آنها می‌باشد، به طور طبیعی باید به گروه فعال و غیر فعال تقسیم نمود؛ چه قرآن در برابر گروههایی موضع‌گیری کرده که مقابله‌ای از جانب آنها صورت گرفته است. سه گروه مشرکان و یهود و نصاری جریانهای غیر توحیدی فعال و سه گروه دیگر جریانهای غیر توحیدی غیر فعال هستند.

بررسی فضای عصر نزول نشان می‌دهد که همه این جریانها به نوعی در زمان نزول قرآن وجود داشته‌اند و به گواهی خود آیات قرآن موضع‌گیریهای قرآن تنها در برابر جریانهای غیر توحیدی فعال بوده است. بدیهی است که پیش از موضع‌گیری، قرآن ابتدا همه را دعوت به توحید و بندگی خدا نموده است و بعد از آن که گروهها و جریانهای فعال غیر توحیدی، آن دعوت را نپذیرفته و عکس العمل از خودشان نشان داده‌اند، قرآن نیز در مقابل آنها موضع‌گیری نموده است.

مجموع موضع‌گیری‌های قرآن در سه دسته قرار می‌گیرند: يك. برخوردهای بینشی که عبارتند از موعظه و تمثیل و برهان و جدل؛ دو. برخوردهای انگیزشی که شامل تهدیدهای مستقیم و غیر مستقیم می‌شود؛ سه. برخوردهای واکنشی که اولین آن اعراض و دومین آن جهاد است که آخرین روش قرآن در برخورد با جریانهای غیر توحیدی نیز می‌باشد. جهاد در قرآن بیشتر به معنای يك تلاش عظیم فرهنگی سیاسی در راه خدا است و لزوماً به معنای درگیری و برخورد نظامی نمی‌باشد؛ بلکه در قرآن از برخورد نظامی با لفظ قتال و مقاتله و مانند آن یاد می‌شود که آن هم در شرایط خاص و با شروط متعددی مورد استفاده قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: قرآن، جریانهای غیر توحیدی، مشرکان، یهود، نصاری، جهاد.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول (۱ - ۶)

۱. مقدمه و کلیات طرح تحقیق ۱
- ۱-۱. مقدمه ۳
- ۲-۱. بیان مسأله و سؤالات اصلی تحقیق ۴
- ۳-۱. فرضیه‌ها ۵
- ۴-۱. هدفها ۶

فصل دوم (۷ - ۱۰۸)

۲. معرفی جریانهای غیر توحیدی عصر نزول ۷
- ۱-۲. ترسیم فضای عصر نزول ۱۰
- ۱-۱-۲. مقدمه ۱۰
- ۲-۱-۲. اوضاع عرب و عربستان قبل از اسلام ۱۲
- ۱-۲-۱-۲. جنگ و خون‌ریزی ۱۵
- ۲-۲-۱-۲. اوضاع معیشتی ۱۶
- ۳-۲-۱-۲. طریقه زندگی ۱۷
- ۴-۲-۱-۲. برده‌داری ۱۷
- ۵-۲-۱-۲. عهد و پیمان ۱۸
- ۶-۲-۱-۲. دختران و زنان ۱۸

- ۱۹.....ازدواج. ۷-۲-۱-۲
- ۲۰.....حکومت و سیاست. ۸-۲-۱-۲
- ۲۱.....خرافات. ۹-۲-۱-۲
- ۲۶.....مناسک حج. ۱۰-۲-۱-۲
- ۲۷.....ادیان شبه جزیره عربستان. ۳-۱-۲
- ۳۷.....خلاصه بحث. ۱-۳-۱-۲
- ۴۰.....جریانهای غیر توحیدی در قرآن. ۲-۲
- ۴۰.....مقدمه. ۱-۲-۲
- ۴۲.....اطلاق کفر بر مشرکان. ۱-۱-۲-۲
- ۴۶.....اطلاق کفر بر یهود. ۲-۱-۲-۲
- ۴۸.....اطلاق کفر بر نصاری. ۳-۱-۲-۲
- ۵۰.....کفر و کافران در قرآن. ۲-۲-۲
- ۵۰.....معنای لغوی کفر. ۱-۲-۲-۲
- ۵۱.....معنای اصطلاحی کفر و کافر. ۲-۲-۲-۲
- ۵۲.....کفر در قرآن. ۳-۲-۲-۲
- ۵۴.....معانی کفر در سور مکی. ۱-۳-۲-۲-۲
- ۵۴.....شرک. ۱-۱-۳-۲-۲-۲
- ۵۵.....ناسپاسی و کفران. ۲-۱-۳-۲-۲-۲
- ۵۶.....جحد و انکار. ۳-۱-۳-۲-۲-۲
- ۵۹.....انکار معاد. ۴-۱-۳-۲-۲-۲
- ۶۰.....معانی کفر در سور مدنی. ۲-۳-۲-۲-۲

- ۶۰..... ۱-۲-۳-۲-۲-۲. شرک
- ۶۱..... ۲-۲-۳-۲-۲-۲. ناشپاسی
- ۶۱..... ۳-۲-۳-۲-۲-۲. انکار رسالت
- ۶۳..... ۴-۲-۳-۲-۲-۲. انکار طاغوت
- ۶۴..... ۵-۲-۳-۲-۲-۲. کشاورزی
- ۶۵..... ۳-۲-۳. جریانهای غیر توحیدی
- ۶۶..... ۱-۳-۲-۲. جریانهای غیر فعال
- ۶۶..... ۱-۱-۳-۲-۲. دهریون
- ۶۶..... ۱-۱-۱-۳-۲-۲. دهر در لغت
- ۶۷..... ۲-۱-۱-۳-۲-۲. دهریون در اصطلاح
- ۷۲..... ۲-۱-۳-۲-۲. صابان
- ۷۲..... ۱-۲-۱-۳-۲-۲. معنای لغوی
- ۷۳..... ۲-۲-۱-۳-۲-۲. معنای اصطلاحی
- ۷۷..... ۳-۲-۱-۳-۲-۲. صابین در قرآن
- ۷۹..... ۴-۲-۱-۳-۲-۲. نتیجه
- ۷۹..... ۱-۴-۲-۱-۳-۲-۲. آشنایی اهل حجاز با صابان
- ۸۰..... ۲-۴-۲-۱-۳-۲-۲. راز سکوت قرآن از گزارش کارهای صابان و مجوس
- ۸۱..... ۳-۱-۳-۲-۲. مجوسیان
- ۸۱..... ۱-۳-۱-۳-۲-۲. معنای لغوی و وجه تسمیه مجوس
- ۸۳..... ۲-۳-۱-۳-۲-۲. عقاید مجوس
- ۸۶..... ۳-۳-۱-۳-۲-۲. آیا مجوس اهل کتابند
- ۸۸..... ۴-۳-۱-۳-۲-۲. مجوس در قرآن

- ۸۸..... نتیجه ۵-۳-۱-۳-۲-۲
- ۸۹..... جریانهای فعال ۲-۳-۲-۲
- ۸۹..... مشرکان ۱-۲-۳-۲-۲
- ۸۹..... معنای لغوی و اصطلاحی مشرک ۱-۱-۲-۳-۲-۲
- ۹۱..... واژه شرک در قرآن ۲-۱-۲-۳-۲-۲
- ۹۲..... مشرکین قبل از اسلام ۳-۱-۲-۳-۲-۲
- ۹۶..... یهودیان ۲-۲-۳-۲-۲
- ۹۶..... معنای لغوی و وجه تسمیه ۱-۲-۲-۳-۲-۲
- ۹۸..... واژه یهود و مشتقات آن در قرآن ۲-۲-۲-۳-۲-۲
- ۹۹..... یهود قبل از اسلام ۳-۲-۲-۳-۲-۲
- ۱۰۱..... نصاری ۳-۲-۳-۲-۲
- ۱۰۱..... معنای لغوی و اصطلاحی نصاری ۱-۳-۲-۳-۲-۲
- ۱۰۳..... واژه نصاری در قرآن ۲-۳-۲-۳-۲-۲
- ۱۰۴..... نصاری قبل از اسلام ۳-۳-۲-۳-۲-۲

فصل سوم (۱۰۹-۳۹۵)

۳. موضع گیری های قرآن در برابر جریانهای غیر توحیدی ۱۰۹.....
- ۱-۳. مقدمه ۱۱۱.....
- ۱-۱-۳. مراحل عمومی دعوت ۱۱۲.....
- ۱-۱-۱-۳. دعوت به تفکر در آیات آفاق و انفس ۱۱۲.....
- ۲-۱-۱-۳. دعوت از طریق آیات تکوینی و تشریحی ۱۲۲.....
- ۳-۱-۱-۳. دعوت به سیر و سیاحت و تفکر در سرنوشت امتهای گذشته ۱۳۰.....

- ۱۳۵..... معرفى اسوه و الگو ۴-۱-۱-۳
- ۱۳۹..... نشان دادن شخصیت واقعی انسان ۵-۱-۱-۳
- ۱۴۳..... معرفى بت‌های بی‌خاصیت با انگیزه نفی بت‌پرستی ۶-۱-۱-۳
- ۱۵۰..... شفاف‌سازی در مقابل عقاید خرافی ۷-۱-۱-۳
- ۱۵۳..... ۲-۳. موضع‌گیری‌های قرآن در برابر جریانهای غیر توحیدی
- ۱۵۳..... ۱-۲-۳. برخوردهای بینشی
- ۱۵۷..... ۱-۱-۲-۳. برهان
- ۱۶۱..... ۱-۱-۱-۲-۳. استدلال علیه مشرکان در رد ارباب و آله موهوم آنان
- ۱۶۳..... ۲-۱-۱-۲-۳. ابطال الوهیت آله با استدلال به عدم اجابت آنها
- ۱۶۶..... ۳-۱-۱-۲-۳. استدلال علیه مشرکان از طریق ابطال اعتقاد به جبر
- ۱۶۸..... ۴-۱-۱-۲-۳. استدلال بر نفی الوهیت آله از طریق انحصار ربوبیت برای خداوند
- ۱۷۱..... ۵-۱-۱-۲-۳. استدلال بر ابطال الوهیت آله از طریق عدم علم به غیب و قیامت
- ۱۷۳..... ۶-۱-۱-۲-۳. استدلال بر محال بودن فرزند داشتن خدای تعالی
- ۱۷۵..... ۷-۱-۱-۲-۳. برهان قناع
- ۱۷۹..... ۸-۱-۱-۲-۳. برهان فطرت
- ۱۸۴..... ۹-۱-۱-۲-۳. برهان نظم
- ۱۸۷..... ۲-۱-۲-۳. موعظه
- ۱۸۷..... ۱-۲-۱-۲-۳. معنای لغوی موعظه
- ۱۹۰..... ۲-۲-۱-۲-۳. کارآمدترین، بیشترین و بهترین شیوه دعوت در قرآن
- ۱۹۱..... ۳-۲-۱-۲-۳. روشهای عاطفی، پند و موعظه اهل کتاب
- ۱۹۴..... ۴-۲-۱-۲-۳. پند و اندرز به مشرکین

- ۱۹۷.....جدل ۳-۱-۲-۳
- ۱۹۸.....تعریف جدل ۱-۳-۱-۲-۳
- ۱۹۸.....جدل در لغت ۱-۱-۳-۱-۲-۳
- ۱۹۹.....جدل در منطق ۲-۱-۳-۱-۲-۳
- ۲۰۲.....واژه جدل در قرآن ۳-۱-۳-۱-۲-۳
- ۲۰۷.....فرق جدال احسن با جدال منطقی ۴-۱-۳-۱-۲-۳
- ۲۰۷.....نمونه‌هایی از جدل در قرآن ۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۰۸.....جدال با مشرکان ۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۰۸.....گفتگو و جدل با منکران توحید (مشرکان) ۱-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۱۱.....فرشتگان را دختر خدا دانستن ۲-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۱۳.....مجادله در مورد پرستش فرشتگان ۳-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۱۵.....مناظره و جدال با منکران نبوت ۴-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۱۹.....جدال قرآن با منکران معاد ۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۲۰.....آفرینش اولیه ۱-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۲۳.....قدرت نامتناهی خداوند ۲-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۲۶.....نظام مرگ و زندگی در طبیعت ۳-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۲۹.....معاد در حیطه حکمت خداوند ۴-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۲۹.....مجادله با منکران وحی ۵-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۳۲.....بررسی تاریخ فرهنگی پیامبر از ابعاد مختلف ۱-۵-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۳۴.....ملاحظه تاریخ پیامبر با امتش پیش از نزول قرآن ۲-۵-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۳۵.....تاریخ زندگی و محیط پرورشی پیامبر ۳-۵-۵-۱-۲-۳-۱-۲-۳
- ۲۳۶.....جدال با اهل کتاب ۲-۲-۳-۱-۲-۳

- ۲۳۹..... ۱-۲-۲-۳-۱-۲-۳. جدال با یهود بر سر تحریم خوراکیها
- ۲۴۰..... ۲-۲-۲-۳-۱-۲-۳. جدال پیرامون تغییر قبله
- ۲۴۱..... ۳-۲-۲-۳-۱-۲-۳. مجادله در نزول وحی بر انبیاء
- ۲۴۲..... ۴-۲-۲-۳-۱-۲-۳. مجادله در مورد ادعای خصوصی بودن سرای آخرت
- ۲۴۳..... ۵-۲-۲-۳-۱-۲-۳. مجادله در خصوص فرزند خدا بودن
- ۲۴۵..... ۶-۲-۲-۳-۱-۲-۳. جدال در مسأله تثلیث
- ۲۴۹..... ۷-۲-۲-۳-۱-۲-۳. سوء استفاده یهود از نام و قداست ابراهیم و مجادله قرآن با آنان
- ۲۵۲..... ۴-۱-۲-۳. تمثیل
- ۲۵۳..... ۱-۴-۱-۲-۳. تعریف مثل
- ۲۵۴..... ۲-۴-۱-۲-۳. مثل در قرآن
- ۲۵۵..... ۱-۲-۴-۱-۲-۳. تحقیر خدایان
- ۲۵۶..... ۲-۲-۴-۱-۲-۳. معبودانی پست‌تر از مگس
- ۲۵۸..... ۳-۲-۴-۱-۲-۳. تشبیه به عنکبوت و لانه عنکبوت
- ۲۶۰..... ۴-۲-۴-۱-۲-۳. تشبیه کافران به حیواناتی که از کلام چوپان چیزی جز فریاد نمی‌فهمند
- ۲۶۳..... ۵-۲-۴-۱-۲-۳. تشبیه انفاق کفار به کشتزار سوخته
- ۲۶۵..... ۶-۲-۴-۱-۲-۳. تشبیه مؤمنان به بینا و شنوا و کفار به نابینا و ناشنوا
- ۲۶۶..... ۷-۲-۴-۱-۲-۳. تشبیه اعمال مشرکین و ناکامی آنان به کف روی آب
- ۲۶۸..... ۸-۲-۴-۱-۲-۳. تشبیه اعمال کفار به خاکستر
- ۲۶۹..... ۹-۲-۴-۱-۲-۳. ترسیم معبودهای دروغین و معبودهای حقیقی
- ۲۷۱..... ۱۰-۲-۴-۱-۲-۳. تشبیه پیمان‌شکنی به باز کردن نخ‌های رشته شده
- ۲۷۳..... ۱۱-۲-۴-۱-۲-۳. خوراک پرندگان شدن یا سقوط از آسمان
- ۲۷۵..... ۱۲-۲-۴-۱-۲-۳. شریکانی پست

- ۲۷۶..... ۳-۲-۱-۴-۲-۱۳. غلام یک ارباب و غلام چند ارباب
- ۲۷۹..... ۳-۲-۱-۴-۲-۱۴. بی بهره گی یهود از آن چه همراه دارند
- ۲۸۱..... ۳-۲-۲. برخوردهای انگیزشی
- ۲۸۴..... ۳-۲-۱. تهدید غیر مستقیم
- ۲۸۹..... ۳-۲-۲. تهدید مستقیم
- ۲۹۷..... ۳-۲-۳. برخوردهای واکنشی
- ۲۹۷..... ۳-۲-۱. اعراض
- ۲۹۸..... ۳-۲-۱-۱. اعراض از مجالس اهل باطل
- ۳۰۰..... ۳-۲-۱-۳. اعراض از تبعیت کنندگان هواهای نفسانی و دنیا طلبی
- ۳۰۲..... ۳-۲-۱-۳. اعراض از حکم کردن میان آنان
- ۳۰۴..... ۳-۲-۱-۴. اعراض از اقوال باطل و عدم توجه به آن
- ۳۰۵..... ۳-۲-۱-۵. براءت و بیزاری به خاطر پیمان شکنی
- ۳۱۱..... ۳-۲-۲. جهاد (آخرین مرحله برخورد قرآن)
- ۳۱۱..... ۳-۲-۱. مقدمه
- ۳۱۲..... ۳-۲-۲. پیشینه جهاد
- ۳۱۳..... ۳-۲-۱. حضرت ابراهیم علیه السلام
- ۳۱۴..... ۳-۲-۲. حضرت موسی علیه السلام
- ۳۱۵..... ۳-۲-۳. حضرت سلیمان علیه السلام
- ۳۱۶..... ۳-۲-۴. حضرت عیسی علیه السلام
- ۳۱۶..... ۳-۲-۳. ضرورت جهاد
- ۳۱۷..... ۳-۲-۱. بعد فطری
- ۳۱۷..... ۳-۲-۲. بعد عقلی

- ۳۱۷..... بعد مکتبی ۳-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۱۹..... انواع جهاد ۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۲۱..... جهاد ابتدایی ۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۲۴..... جهاد ابتدایی در قرآن ۱-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۲۷..... فلسفه و اهداف جهاد ابتدایی ۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۲۸..... براندازی شرک و برداشتن موانع تحقق ارزشهای بعثت ۱-۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۰..... مبارزه با تبهکاران و گمراه‌گران ۲-۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۰..... پاسداری از نظام و ارزشهای الهی ۳-۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۱..... دفاع از مرزها ۴-۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۱..... از بین بردن شرک و بت‌پرستی ۵-۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۳..... برداشتن موانع دعوت ۶-۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۴..... مبارزه برای نجات مستضعفان ۷-۲-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۷..... جهاد ابتدایی با مشرکان ۳-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۸..... جهاد ابتدایی با اهل کتاب ۴-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۹..... وجوب جهاد با اهل کتاب ۱-۴-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۳۹..... شرایط جهاد با اهل کتاب ۲-۴-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۴۱..... تمهیدات اهل کتاب ۳-۴-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۴۲..... ادله موافقان و مخالفان جهاد ابتدایی ۵-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۴۸..... ادله مخالفان جهاد ابتدایی ۱-۵-۱-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۵۱..... جهاد دفاعی ۲-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۵۱..... اهمیت جهاد دفاعی ۱-۲-۴-۲-۳-۲-۳-۳
- ۳۵۷..... دفع تجاوز ۱-۱-۲-۴-۲-۳-۲-۳-۳

- ۳۵۸..... ۲-۳-۲-۲-۴-۱-۲. فراهم ساختن امنیت
- ۳۵۸..... ۳-۲-۳-۲-۴-۱-۳. مبارزه با گمراهی
- ۳۵۹..... ۳-۲-۳-۲-۵. ماهیت و ویژگیهای جنگ در اسلام
- ۳۵۹..... ۳-۲-۳-۲-۵-۱. در راه خدا بودن
- ۳۵۹..... ۳-۲-۳-۲-۵-۲. رعایت عدالت
- ۳۶۰..... ۳-۲-۳-۲-۵-۳. حفظ ارزشهای انسانی
- ۳۵۹..... ۳-۲-۳-۲-۵-۴. در راه خدا بودن
- ۳۶۰..... ۳-۲-۳-۲-۶. جایگاه جهاد در اسلام
- ۳۶۱..... ۳-۲-۳-۲-۷. تشریح جهاد
- ۳۶۱..... ۳-۲-۳-۲-۷-۱. جهاد در دوران مکی
- ۳۶۴..... ۳-۲-۳-۲-۷-۲. جهاد در دوران مدنی
- ۳۶۶..... ۳-۲-۳-۲-۸. آخرین ساز و کار پیامبر ﷺ با جریانهای غیر توحیدی
- ۳۶۷..... ۳-۲-۳-۲-۸-۱. جبهه قریش
- ۳۶۸..... ۳-۲-۳-۲-۸-۱-۱. جنگ بدر
- ۳۷۱..... ۳-۲-۳-۲-۸-۱-۲. نبرد احد
- ۳۷۳..... ۳-۲-۳-۲-۸-۱-۳. نبرد احزاب
- ۳۷۷..... ۳-۲-۳-۲-۸-۱-۴. فتح مکه و آزادسازی پایگاه توحید
- ۳۸۰..... ۳-۲-۳-۲-۸-۲. جبهه یهود
- ۳۸۱..... ۳-۲-۳-۲-۸-۱. خیانت و کارشکنیهای یهود
- ۳۸۳..... ۳-۲-۳-۲-۸-۲. ویژگیهای نظامی یهود
- ۳۸۳..... ۳-۲-۳-۲-۸-۳. ویژگیهای لشکر اسلام
- ۳۸۴..... ۳-۲-۳-۲-۸-۴. غزوه بنی قینقاع

- ۳۸۵..... غزوه بنی نضیر .۵-۲-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۸۵..... غزوه بنی قریظه .۶-۲-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۸۶..... جنگ خیبر .۷-۲-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۸۹..... جبهه قبایل عرب .۳-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۸۹..... نبرد ذات السلاسل .۱-۳-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۰..... غزوه حنین .۲-۳-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۱..... غزوه طائف .۳-۳-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۱..... جبهه روم .۴-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۲..... غزوه موته .۱-۴-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۲..... غزوه تبوک .۲-۴-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۴..... جنگ اسامه بن زید .۳-۴-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۴..... جبهه منافقان .۵-۸-۲-۳-۲-۳
- ۳۹۵..... نتیجه .۹-۲-۳-۲-۳

فصل چهارم (۳۹۶-۴۳۹)

- ۳۹۶..... جهاد و قتال در قرآن مهمترین شبهات مستشرقان و پاسخ های قرآنی آنها .۴
- ۳۹۸..... مقدمه .۱-۴
- ۳۹۸..... آراء و شبهات مستشرقان .۲-۴
- ۴۱۴..... پاسخ های قرآنی .۳-۴
- ۴۱۴..... جهاد آخرین روش .۱-۳-۴
- ۴۲۵..... تفاوت قتال با جهاد .۲-۳-۴
- ۴۲۸..... قتال در شرایط و با شروطی خاص .۳-۳-۴

۴-۴. نتیجه بحث ۲۳۷

منابع و مأخذ ۲۴۰

چکیده انگلیسی ۲۵۸